

A Szeged-felsővárosi Szent Mihály és Szent Gábor arkangyalok görögkeleti templom története

---

Bevezetés

Dolgozatom címe önmagáért beszél. Még senki sem kutatta a szegedi görögkeleti vallású emberek templomainak történelmét. Éppen ezért gondoltam azt a pályázati lehetőség hatására, hogy a még meglévő írott forrásokot felhasználva, hiteles képet adok az ortodoxia egykori szegedi templomáról. Be kell vallanom, úgy kezdtem hozzá az íráshoz, hogy nem tudtam ennek a templomnak sem az egykori létezéséről, sem az egykori helyéről. Tehát teljesen az elejéről kezdtem el a kutatást. Sajnos a levéltárban nem találtam megfelelő dokumentumokat, ezért látszik a lábjegyzetekben, hogy többnyire könyvekre támaszkodtam a kutatásaimban. Nem is csodálkozok azon, hogy idáig nem kutatták ki ennek a templomnak a történetét. Igen, nem lepődtem meg rajta. Mégpedig azért nem, mert a szegedi görögök-szerbek-románok-ukránok-oroszok már nem abban a korszakban éltek, mint amelyekben ez a templom még megvolt, így érthető, hogy ki is rostálódott a tudatukból az egykori intézmény. Elsősorban Szeged ortodox híveinek fontos az, hogy tisztában legyenek az egykori templomukkal, tudatosítsák magukban, hogy a templomuk létezett, valamint hogy mekkora élet volt benne, és ennek alapján a mai templomukat is népesítsék be. Szeged város múltismerő és hagyományőrző lakosainak is fontos, hogy megismerkedjenek az egykori templommal, hiszen ez is hozzátartozik egy átlag szegedi polgár helyismereti műveltségéhez. Nem szabad ugyanis csak a polgári épületekre lekorlátozódnia a helyismeretünknek!

Természetesen az is elkerülhetetlen volt, hogy a magyar nemzet történetéről ne szóljak, amikor az aktuális lett volna, ezért általános nemzeti történelemre vonatkozó információk is helyet kaptak munkámban, azonban ezeket nem akartam mélyebben taglálni tovább, különösen csak akkor tettem ezekre rövid említést, amikor az hosszan elnyúló érveléses vitára adhatott volna lehetőséget. Nem a vitáktól tartok, hanem attól, hogy eltérít a dolgozat szorosabb értelemben vett tárgyától. Igyekeztem mindig a dolgozat tárgyánál, illetve szorosan a tárgyához közel maradni, és tudom, hogy egy kissé hosszabbak a megszokottól a bekezdések. A munka első részében általánosságban vizsgálom a Szeged környéki ortodox emlékeket, utána (és mindig kronológikusan előre haladva évszámok szerint) a szerbekkel, mint az ortodoxia helyi megtartóival foglalkozok, történetükkel és templomukkal, végül a munka célját jelentő felsővárosi ortodox templomot mutatom be, megemlékezve előtte a patrónusokról. Azt hiszem, hogy a munka forrásjegyzékében szereplő munkák mennyisége és minősége önmagáért beszél dolgozatom alaposága tekintetében. Több helyen néhány bekezdés terjedelmes, de mindezt azért hagytam így, mert véleményem szerint a szöveg mondanivalója annyira adta magát, hogy kér lett volna megzavarni azt új bekezdéssel.

Mindent összegezve, remélem hogy szerény munkámmal hasznára tudtam válni nemcsak a szegedi görögöknek, hanem a szegedi polgároknak is, illetve mindazoknak, akiket érdekel a szegedi helytörténet. Szeretném munkám végén abban a felfogásban letenni a tollamat, hogy megérte a fáradságot a téma kutatása az olvasó szerint is!

Görögök Szegeden és környékén

A görögségnek már régóta vannak tárgyi emlékei a Dél-Alföldön. Szeged legrégebbi görög eredetű tárgya az a görög stílusban kifaragott, de a római időkből származó fehérmárvány (carrarai)-fehérmészkö szoborfej, ami még a római Partiscum ókori római postaállomás kereskedelmi és katonai ókori római településből (castrum) származott. Ezen település a mai várkertben volt, tehát ha ókori görög kereskedők vagy legionariusok éltek akkoriban, akkor biztosan ezen a helyen telepedtek le. Az említett szoborlelet ma is meglátható a Kőtárban egy másik ugyanilyennel. Művészettörténészek szerint ez a szegedi várfal bontásakor (1877.V.) megmentet 100-ból származó, 8 méter mélyen (4 öl) a földben lévő szoborfej egy ókori római császár arcát mintázza, ami egy dombormű része volt. Ennek a 2 leletnek semmi köze sincs az ókori kereszténységhez, de mivel a kereskedelem által terjedtek elsősorban és a jó minőségű borostyánkővezett hadi és kereskedelmi utak miatt a vallások, ezért a kereskedők ajkain bizonyára felhangzott már az ókeresztény időkben a keresztény ima ezen a tájon, noha erre nincs semmi tárgyi bizonyíték még. Ha pedig lesz, akkor az biztos, hogy a korai kereszténység egy időre eltűnt a város római elődjéből a 167-es markomann támadás miatt, amely elpusztította végleg az Arany János és a Gőzfürdő utca közti területen, illetve a Deák Ferenc és a Vár utcák találkozásánál lévő katonai őrtornyot és téglalap alaprajzú megerődített ókori római katonai erődítményt (észak-nyugati illetve dél-keleti).¹

Megyénkben a kalandozó magyarok sírjaiban találtak a régészek egyértelműen bizánci ötvösmunkáknak számító nyakba akasztható ereklyetartó fészületeket. Ezeket már a letelepedett honfoglalók, mintegy babonáságból a nyakukban hordták, hogy űzze el a gonosz szellemeket tőlük. Már volt valami fogalmuk a kereszténységről (annak is a keleti változatáról), de nem mélyedtek el benne különösebben, csak a szellemvilággal kapcsolatos hatások miatt tartották ezeket használatban, ugyanis nem a kereszténység lényegére, hanem annak praktikusságára figyeltek oda. Ilyen mellkeresztek kerültek elő Orosházáról, Szentesről, Hódmezővásárhelyről (ennek OYEOP a felirata), Mindszentről. Szegeden (Algyő és Ötthalom) is kerültek elő ilyen bizánci mellkeresztek (2 darab, mindegyiken ruhában felfesztve és glóriásan ábrázolják Krisztust, az egyikén két angyal van kétfelől a Megfeszített kezeinél, a kereszt hátlapján Szűz Mária van ábrázolva, görög betűk vannak a kereszt két oldalára felvéve), amikre nem a művészi ábrázolás volt a jellemző. Éppen ezért arra is következtet Kürti Béla és Szegfű László, hogy ezeket maguk a helybeli magyar ötvösök formázták meg. Érdekes módon egy ilyen ólomkereszt került elő egy gazdag magyar kislány sírjából Algyőn. A mellkeresztek többsége a Tiszántúlon lévő sírokból került elő, ezek szerint őrjük hatott leginkább az ortodoxia.²

Nem hagyhatom figyelmen kívül azt a jelentős leletet, amit a mai Ópusztaszeren, a középkori bencés rendház területén találtak 1973-ban. Innét került elő ugyanis egy görögkeleti püspöki pásztorbotnak a felső vége. Ma is vitatkoznak azon, hogy ez a tárgy valóban pásztorbotként volt-e használatos vagy sem. Ide kapcsolódik Hierotheosz görög ajkú misszionárius püspöknek és bazilitáinak az erdélyi működése. Őt az erdélyi Gyula („Gülasz) hozta magával Bizáncból, miután megkeresztelték 952-ben. Dr. Pirigy István szerint Ócsanádön rendezte be püspöki központját és tolmácsok (görög hadifoglyok) által térítette a magyarokat, szerinte Kiszomboron is térített eredményesen. Mivel nincs még a történészeknek egységes álláspontjuk a honfoglalás és az államszervezés közti időszakról területi hovatartozás témában, ezért is lehet azt gondolni, hogy ez a pásztorbot Theophülaktosz által került erre a helyre, ha a későbbi Csongrád-megye területét még Erdélyhez számítjuk. P. mester szerint az egykori Csongrád-vármegye későbbi területét a honfoglaláskor Ond és fia Ete kapta meg, tehát szerinte nem tartozott Erdélyhez ez a rész. Mivel Anonymus a történeteket csak 300 év távlatából, és a

¹ Veress D. Csaba: A szegedi vár, 8-9. Bálint Sándor: Szeged városa, 7.

² Csányi Viktor-Sevity Lázárné-Vukoszávlyev Zorán: A hódmezővásárhelyi ortodox közösség és templom rövid története 7. Szeged története 1. 270-271.

regősök, valamint a köznép szájáról szedte össze, ezért nem tekinthetjük hitelesnek az elmondását. Nem utolsó sorban Bor-Kalán nembéli Kalán pécsi püspök elmondásaira alapozott, aki direkt kiemelte és felnagyította mondabéli nemzetségi őseinek a tetteit és birtokaik jelentőségét, hiszen ő és a rokonságának a tagjai bírták ezt a földet, ezért P. mester biztosan kedveskedni akart gesztájában Kalán püspöknek az őseinek majdnem életrajzi jellegű megírásával. Dr. Pirigy István, Szegfű László és Kürti Béla arra a megállapításra jutott, hogy az egykori vármegye még Erdélyhez tartozott a törzsi társadalomban, illetve az erdélyi Gyula érdekkörébe, és csak Szent István király 1003-as győzelme után (ekkor győzte le Gyulát Doboka, aki Csanád apja volt) került a Bor-Kalán nem birtokába a vármegye nagyobbik része. Ugyancsak ők tartják azt a véleményt, miszerint nem véletlen dolog az, hogy az egykori vármegyében annyi szláv-bolgár helynév bukkan elő, mert Ajtony bolgár-barátsága, illetve Keán bolgár tartományának a közelsége együttesen okozták a bolgár helynevek és földrajzi nevek elterjedését (pl: Gorzsa, Lándor-Nándor, Baks, Szőreg, Csongrád, Kurca, stb.). Ha ezt a véleményt elfogadjuk, akkor Ajtony idejében tömegesen kellett megynkben (ha csakugyan éltek itt ezeken a helyeken bolgár, vagy bolgár kötődésű emberek) ortodox templomoknak állniuk. Erre azonban mai napig sincs régészeti leletünk. Moravcsik Gyula, Szegfű László és Kürti Béla szerint Szőregen és Szeren (Ópusztaszer) hamarabb állott görög szertartású templom, mint római. 1940-ben mutatták be New Yorkban kiállításon azt a pecsétgyűrűt, amit Hierotheosz utóda viselt, az egyik oldalán Szent Demeter van ábrázolva. Felirata görögről magyarra fordítva: „Uram segítsd meg Theophilaktoszt, a türkök püspökét.” Az Orosz Krónika szerint: „akik magukat „ungrian”-nak, vagy „magerian”-nak nevezik-, a görög hitet vallják. Fejedelmüket „Stephanos”-nak hívják. Saját püspökük van országukban, mivel azonban nem volt saját írott nyelvük, a latinok őket később a saját hitükre térítették.” Tehát arról nem lehet (tárgyi és írásos bizonyítékok mellett) kétségünk, hogy a magyarok közt görög püspök működött, de mint ahogyan a krónika mondja, mivel nem volt magyar nyelvű írott és görög értelmezésű Szentírásuk (és mert nem volt a püspök mellett elegendő alsópapság), a bajor térítőpapok könnyen tudták érvényesíteni hitbeli fölényüket. Egyáltalán nem önkényes társítása a püspöki pecsétgyűrű és a Szent Demeter templom védőszentjének a társítása, a pásztorbot és a pecsétgyűrű egymást igazolják, ha lenne korszerű régészeti feltárása a Dóm térnek és a Dömötör-toronynak, akkor régészetileg meglehetne állapítani azt, hogy volt-e ott kőből épült bazilika templom. Az biztos, hogy Theophilaktosz (Fülöp) bizánci missziós püspök járt és térített ezen a vidéken a megtalált fenti tárgyak alapján. Az sem véletlen, hogy a pecsétgyűrű és a Tau-alakú pásztorbot ezen a vidéken került elő, és az sem, hogy mind a pásztorbot, mind a pecsétgyűrű megegyezik Theophilaktosz, Antoninosz (az ő utóda a püspökségben), Ioannész (Antoninosz utóda a püspökségben, 1028-ban részt vett a konstantinápolyi zsinaton) működési idejével (1000-tól kezdve térített ő, a tárgyak 1000-ból származnak).³

Nem lehet a szegedi nagytájbán elterülő Martonos görögkeleti templomot ősi ortodox templomnak megemlíteni, mivel ez 1700 óta pravoszláv templom csak, előtte viszont római katolikus épület volt, tehát kimondottan a nyugati liturgia gyakorlására építették fel, és nem a keleti kereszténység számára. Ugyancsak nem lehet művészetileg keleti kereszténynek tekinteni az Oroszlámoson talált 1100-ból származó feszületet, mert igaz (mint az Szent Gellért legendájából is kitűnik) hogy itt korábban bazilika szerzetesek éltek, mégsem éltek már itt viszont a kereszt készítési idejében.⁴

A belvárosi Szent Demeter templom a titulusa miatt (hiszen Szent Demeter ókeresztény vértanúként és katonaszentként kedvelt templomvédnöke volt a hadseregnek és a templomoknak, csakúgy mint a szintén katonaszent és ókeresztény vértanú Szent György) bizánci eredetre engedett régebben

³ Szeged története 1. 234, 240, 282. Dr. Pirigy István: A görögkatolikus magyarság története, 11-12, 20. Sasvári László: Az ikonosztáz vonzásában, 9-11, 14.

⁴ Bálint Sándor: Szeged városa, 10, 14.

következtetni a város történelmét vizsgálók számára (Reizner János és dr. Juhász Kálmán írta ezt le először), ám ma már bizonyos, hogy az a templom, melynek ma már csak a tornya látható félig eredeti állapotában (hiszen kétszerte olyan magas volt eredetileg, mint a mostani), már építéskor is római katolikus templomnak szánták, mint azt az alaposabb régészeti és művészettörténeti vizsgálatok már kimutatták. Tehát legfeljebb csak bizánci ihletést lehet feltételezni Szent Demeter személye miatt, mint azt Bálint Sándor is megerősíti, majd arra is figyelmeztet, hogy Szent Demeternek egész városokat adtak oltalma alá a Balkánon a középkorban, ezért a bolgár keleti Egyház befolyása érvényesült szerinte a Szent Demeter templom alapításával és Szeged Palánk részének a létesülésével. Ez a bolgár egyházi befolyás pedig már bizonyossá teszi a Szent Gellért legendában lévő Ajtony által alapított bazilita templomok és monostorok egykori létezésének a valóságát szegedi tekintetben is. Logikailag így a Szent Demeter templom keleti keresztény eredete teljesen helyes, még akkor is, amikor a torony mai kinézete ennek művészetiileg teljesen ellentmond. Veress D. Csaba szerint a területet az avarok után elfoglaló bolgárok állhatnak a Szent Demeter templom megalapítása mögött, mivel kedvelt szentjük, illetve mert számos templom és várostulusa volt Bulgáriában abban a korban Szent Demeternek. Juhász Kálmán szerint a Szent Demeter templom 800-as-900-as alapítása után a Szent Istváni latin térítéskor elűzhették az itt élő görögkeleti híveket, de a templom görög titulását megtartották a latin kereszténységben is.⁵

A keleti kereszténység szóba kerül Szent Gellért csanádi megyéspüspök legendájában is, amikor Ajtonyról és életmódjáról ír a legendaszerző. Ajtony tökéletlen keresztény volt, mert hiába keresztelkedett meg keleti szertartás szerint Viddinben (Bodony), és építetett Marosvárott Keresztelő Szent János títullal a bazilita szerzeteseknek kolostort (a templom alapjait és a keresztelőmedencét 1868-ban megtalálták), mégis ellenállt a nyugati típusú kereszténység terjesztésének, mert azzal Szent István befolyása növekedett volna az ő törzsi területén, illetve az egyenesen alárendeltséget jelentett volna neki a királlyal szemben. Tehát Ajtony (Ochtum, Achtum) nem hitbéli, hanem politikai meggyőződése miatt tartott ki az ortodox kereszténység mellett. Újabban az is kiderült, hogy Ajtony nem a tipikus bizánci rítusban keresztelkedett meg, hanem annak bolgár változatában, amely megengedte neki azt is többek közt, hogy több feleséget (7) és ágyast tartson, mintegy semmi változást nem hozva ilyen tekintetben a nomád szokásokban. Azt pedig, hogy ágyasai és feleségei voltak, Szent Gellért legendájából tudjuk pontosan. Ajtony félig nomád-félig feudális viszonyok közt igazgatta birtokait, gyakorlatilag ő maga is megpróbált egy magánállam apparátust megszervezni a saját részein.⁶

Noha Szent Gellért elkülönítette a bencés és a bazilita szerzeteseket egymástól (Oroszlámosra költöztette őket át, ahol Csanád vezér nekik monostort alapított Szent György tiszteletére⁷ azon a helyen, ahol esti imájában megjelent neki egy hímoroslán, aki a végső harcra bátorította, és Nagyösnél kivívta Csanád a győzelmet), mégsem indulatból tette ezeket, mert nincs híradás arról, hogy megalázta volna a bazilitákat, hanem csak arról van szó, hogy átköltöztette őket, és használta azoknak a rendházi könyvtárát, ami tele volt keleti keresztény misztikusoknak másolt műveivel, ezért biztosan nagy hatással voltak ezek a munkák a szent életű püspökre akkor is, amikor ő megírta a *Deliberationes* című elmélkedését a 3 szent fiúról a tüzes kemencében (Ószövetségi zsidó oktatójellegű történet). Tehát a baziliták az átköltöztetés után is működtek, csak azt nem lehet tudni hogy meddig tartott ez az állapot, és hogy pótolták-e a magyarokból vagy a görögökből a szerzetesek

---

⁵ Veress D. Csaba: A szegedi vár, 9. Századok, 1896. 199. 1. Katolikus Szemle IX. k. 802-803. Reizner János: Szeged története I. 19-20. Dr. Juhász Kálmán: A Szeged-palánki plébánia története, 7, 9. Bálint Sándor: A szegedi nép, 5.

⁶ Dr. Pirigy István: A görögkatolikus magyarság története, 25. Szeged története I. 282. dr. Juhász Kálmán: A Szeged-palánki plébánia története, 6-7.

⁷ Szeged története I. 282.

létszámát. A szkizma nem segítette a keleti kereszténység megmaradásában vidékünkön, mivel 1054-ben hivatalosan is kölcsönösen a nyugati és a keleti kereszténység eretneknek nyilvánította a másik vallási felekezetet és kiközösítették egymást, bár az is igaz, hogy ez alacsonyabb szinteken nem volt annyira szemmel látható hatással, még akkor sem, ha jelentős liturgikus eltérések mutatkoztak a szertartásokon. A legbiztosabban Szőreg, Szent Fülöp apostol tiszteletére benedikált monostoráról (a keleti Egyházban igen elterjedt védőszent nevére hivatkozva, és mert ez a hely Ajtony területének észak-nyugati vége volt) tudjuk, hogy bazilita szerzetesek éltek itt, bár a monostor csak 1192-ben, 1230-ban, 1231-ben van oklevélileg megemlítve. Ezt igazolja a kétszeri feltárás is, ugyanis fehér márvány oszlopfő és ablakkeret került elő, amik a ravennai Sancte Apolinare Nuovo-templommal mutatnak hasonlóságot, ezért már megvolt a monostor 1028 előtt is. Mások szerint a fehér márvány oszlopfő 1100-ból való. Ámde találtak a régészek egy kisméretű négyzet alaprajzú, félköríves szentélyzáródású templomalapot, ami ennél fogva bizánci építésre utal.⁸

Régebbi gyanúmat (mely szerint kellett településnek lennie a mai Szegeden Ajtony korában is, és kellett hogy itt is legyen missziós temploma a keleti keresztényeknek) igazolódni látom abban a tényben, hogy a vár bontásakor előkerült egy „patriarchai” bronz kettőskereszt, amit nyakba akasztva hordtak. A kereszt alsó szára letört, Cs. Sebestyén Károly román-stílusúnak gondolja Reizner János leírásai alapján. Nagy Zoltán, Horváth Ferenc és Szegfű László a kettőskereszt korát 1000-1100 közé teszi. Egy emberfejes gyámkő látható a Kőtárban, aminek a tetején szövegtöredék van kivésve, a szöveg után görögkereszt van megformázva. Ez az oszlopfő szintén a vár bontásakor lett leltározva.⁹ Mivel a római katolikus liturgia nem használ kettőskeresztet, ezért csakis pravoszláv lehet. A sóraktárhoz közel, de a vár területén belül találták meg ezt a tárgyat, tehát Szeged legősibb és egyben legforgalmasabb helyén. A kormeghatározás pedig önmagától érthetően adja azt a megállapítást, miszerint itt Ajtony korából állt bazilita monostor, vagy templom, vagy esetleg mindkettő. Egyik épült alapjai sincsenek meg, mégis a kettőskereszt, a jellegénél fogva biztosít minket abban a megállapításban, hogy ezeknek az épületeknek is itt kellett lennie egészen Ajtony bukásáig. Nem valószínű, hogy kereskedelem útján kerülhetett az egykori várba a kevésbé értékes szakrális tárgy. Az emberfejes gyámkő pedig azt bizonyítja, hogy Szegeden megtúrték a várban a római katolikus papok, illetve a világi hatóságok még 1100-ban is a szakadárnak ítélt bazilitákat és működött azok temploma. Ez az első nyoma a keleti-kereszténységnek kézzelfoghatóan Szegeden. Megkockáztatom továbbá azt is, hogy kezdetben nem volt (1100-ig biztosan nem) a szegedi várban római katolikus vártemplom a görög szertartású templom miatt, a nyugati kereszténység a 2 városrészre korlátozódott. Ez azért is lehetséges, mert 1100 után nincs ortodox emlékünk a várból, illetve 1100 előttől nincs tárgyi emlékünk a római katolikus vallásra a várból. A görög kereszténység azért élhetett szeged várában idáig, mert bizonyára balkáni, vagy bizánci zsoldosokat fogadott fel a király a várba a só őrzésére, illetve a Balkánról bizonyosan itt találkoztak egymással a görög kereskedők is, így mind a katonáknak, mind a kereskedőknek biztosítva volt a vallásgyakorlásuk. 1140 után (a magyar-görög háborúk miatti bizalmatlanság miatt) lecserélte korábbi görög zsoldosait, és a helyükre Johannitákat hívott meg, akik átalakították a korábbi görög templomot rómaiává, megtették azt nemcsak vártemplomnak, hanem a férfi ispotályuk várbeli kórházi templomának is.

---

⁸ Szeged története 1. 315. Művészeti füzetek 7. 28. Archeológiai Értesítő, 326-332. Dr. Pirigyi István: A görögkatolikus magyarság története, 20, 28. Sasvári László: Az ikonosztáz vonzásában, 12.

⁹ Szeged története 1. 289-290.

Szerbek betelepülése, templomuk, egyházszerkezetük, szakadásuk

A keleti kereszténység igazi megjelenését a szerbek bevándorlása hozta magával, mivel ők is ugyanolyan vallási felekezetbe tartoznak, mint a görögök. A szerbek (rácok) fokozatosan vándoroltak délről (Balkánról) északra, a Szerémségből az ország belseje felé indultak el, részben az eretnokségek, részben a török hódítás miatt. Így jutottak el Szegedre is, egyesek letelepedtek, mások továbbmentek északra. A szerbek tekintetében jobb helyzetben vagyunk, mert a városon belül tudjuk pontosan lokalizálni elhelyezkedésüket (ezt a görögök esetében sajnálatos módon nem lehet kimutatni). A szerbek már annyira részét képezték Szeged társadalmának, hogy hiedelmek is fűződtek hozzájuk a magyarok körében: „Ha rác pappal találkozol az úton, köpj előtte egyet: pénzt fogsz találni.” –szólt a mondás Szegeden 1874-ben. Ugyanakkor a szerbek formálták a szegedi polgári kultúrát sajátos szapora, rezgős-ugrálós táncukkal (rácos). Magával a szerbek templomával két szegedi mondás is foglalkozik: „Inkább a ráctemplom tornya düljön össze. (minthogy ez vagy az bekövetkezzék)” „Cifra, mint a rác ótár. (túldíszített)”. Külön temetőjük volt nekik az árvaháznál 1879 előtt.¹⁰

1579-ben működött Szegeden (a Palánkban) az első szerb püspök György néven, ő volt „Szeged város metropolitája”. Bácsban is működtek szerb püspökök, akik magukat szintén Szeged ortodox püspökének mondták, többen Szegeden, a Palánkban laktak és nem Bácsott. 1619.IV.-ban egy görögkeleti metropolita (aki a Palánkban székel) erőszakosan beakarta szedni a római katolikusok adóját is. A szegedi obszerváns ferencesek ezért a fentebb mondott évben és hónapban bepanaszolták a metropolitát II. Oszmán szultánnál, mert a metropolita nem tarthat vallási különbségek miatt igényt a római katolikus vallású emberek egyházi adójára. Szultáni fermán érkezett az egri pasának, a szegedi kádinak és a szegedi bégnek az ügyről. 1620.III.-ban a budai pasa a metropolitát megfosztotta a más felekezetű emberek egyházi adójától. A szerbek nagyobb számban 1687-ben jöttek Szegedre, 1695-ben már görögkeleti püspökük is volt, Drobnjak Jeftimias (Jeremiás) néven Szegeden, a következő görögkeleti püspököt csak 1722-ből ismerjük névlegesen Tomasevic Sofronias (Szofóniás). 1732.V.9.-én a „görög vladika vagy püspök azon kérelmére, hogy a templomuk mellett lévő és Hadsi Dono által a városnak hagyományozott ház neki átadassék” kérelemmel fordult Szeged vezetőségéhez. Felsővároson és a Palánkban is letelepedtek, mint határőrök, külön önkormányzatot és városrészt alkotva. Bizonyos értelemben az épülő felsővárosi görög ortodox templom a felsővárosi szerbeknek is templomul szolgált, hiszen közös volt a liturgiájuk és a templom a közelükben volt, ezért a szerbek a görögökkel liturgia közben elvegyültek biztosan a templomban. Ők elsősorban katonák voltak és csak utána iparosok és kereskedők, míg a görögök csak kereskedtek, de nem katonáskodtak. A szerbeket éppen ezért nem érintették (míg a görögöket igen) a kötelezettségek, ugyanakkor járt nekik minden kedvezmény a katonáskodás miatt. A Palánk köteles volt a polgárőrségbe besorozni és anyagi javakkal ellátni egy szerb ulánusszázadot (volt rá elég szerb mindig, 1820-1830 közt 40 szerb ház volt a Palánkban). A szerbek a városi vezetésben is képviseltették magukat 1760-tól nagyobb tömegben. Fiaikat a palánki piarista gimnáziumba küldték taníttatni. Időközben egyre gazdagabbak lettek. Az ortodox pópát a városi képviselőtestület fizette. A városi képviselőtestület commissariust (biztost) küldött ki, aki vezette az egyházközségi képviselőtestület gyűléseit, a pénzügyeket igazgatta, a templom gondnokságát is ellátta. Bellán Arkadius volt a legismertebb városi biztosa, aki egyben a leggazdagabb is volt, 1811-ben városi szenátor volt, dohányfelvásárlással foglalkozott. Utána gondnok volt: Dósi György, Petrovics János, Petrovics István, stb... Első anyakönyveik 1716-ból és 1730-ból valók.¹¹

¹⁰ Bálint Sándor: Szegedi szótár II. 340-341.

¹¹ Sasvári László: Az ikonosztáz vonzásában, 31-32. Csongrád megyei építészeti emlékei, 371. Reizner János: Szeged története I. 206, III. 31. Szeged története 1. 738. Szeged története 2. 612-613, 632.

A szerbek nagy létszáma tette indokolttá, hogy felépítsék és felszenteljék 2. templomukat 1725-ben (mivel az elsőt a vár külső erődítése miatt le kellett bontaniuk 1715-ben), és védőszentjéül Myrai Szent Miklós püspököt választották. A templomnak a telket Szeged város képviselőtestülete adományozta a Templom tér északi oldalán. 1722.VII.4.-én császári rendeletben hirdették ki, hogy a várerődítéshez elhordott templomi tégláért és fáért cserébe a császári tégláégető kemencékből 60000 darab téglát vagy 526 ft. készpénzt és épületfát kell kiutalni az új templom építéséhez. Az 1700-ból származó JZ betűkkel szignált monstancia Johan Zeckel augsburgi ötvös keze munkáját dicséri, csakúgy mint az aranyozott ezüstkehely is. Nesztor Miklós ötvösmester adományozta két saját készítésű liturgikus tárgyát: egy talpas pohár alakú ezüst füstölőt, és egy arannyal futtatott ezüst kenyérszentelőt is 1717-ben. 1737-ben készítette el a templom számára Szaraka mester a szentségtartó ezüst ládikát, mely téglatest alakú, arannyal van futtatva, tetején kereszt áll, ami athoszi görög szerzetesek faragványát foglalja magában. 1761-ben Jovan Popovics és Hodik János festők rokokó-stílusú áttört csipkés díszítésű ikonosztázt (Magyarországon ez az egyetlen ilyen technikával készült és ilyen stílusú ikonosztáz) készített a templomnak –az ikonosztáz alsó része lett elkészítve a mai templom közvetlen elődjének-, a mennyezeten a csillagos ég van megfestve (Jan Hodina által 1881-ben romantikus-stílusban) amint Isten megteremt a világot. Somorjai Ferenc szerint az ikonosztáz szerkezete miatt ukrán lehetett a megalkotója. 1835-ből származik a kazettás diadalív és a toronysisak. Etiópiai, libanoni, kaukázusi örmény eredetű ikonok is megtalálhatóak a templomban, nemcsak balkáni (szerb, albán, bolgár, bosnyák, görög). A műemlékjegyzék szerint 1743-1745 közt építették fel (sokkal valószínűbb az 1773-1778. terminus) a 3. új templomot a régi helyén, mivel az előző nagyon roskatag és szűk volt. Ezt a templomot Jovan Dobits tervezte. A templom alaprajza elüt az ortodox templomok alaprajzaitól. Ennek a templomnak a tornyát 1820.VIII.26.-án villámcsapás érte viharban, a torony kigyulladt, a tűz áterjedt az iskolaépületre, az ikonosztáz szerencsésen sértetlen maradt a tüztől, ám a lakosok nem tudták eloltani a tüzet. A templomot 1835-ben helyreállították a belső részeket újjáépítve, majd 1882-ben újra restaurálták. Ekkor Dobi János volt az épület megtervezője és építőmestere (ezért mutat hasonlóságot a belvárosi szerb templom a felsővárosi minorita templommal, mivel ő építette azt is). 1790-től pravoszláv iskolát működtettek a szerbek, a polgárosodás korszakában görögkeleti szerb nőegylet (Szent Miklós Görögkeleti Szerb Jótékony Nőegylet) is működött. 1839-ben és 1850-ben Szentpéter, Fehértó, Horgos, Kiskundorozsma, Kiskunmajsa, Szőreg, Deszk és Röske is az Egyházközség filiája (leányegyháza) volt. 1868.IX.-ben királyi leirattal létesült a szerbek autonóm Egyházközsége (ez a törvény szétválasztotta a szerb és a román ortodox felekezetet egymástól, Szegeden nem létesült román ortodox Egyházközség), ami 1920.VI.4.-ig a bácsai-egri-szegedi-újvidéki egyesített szerb ortodox püspökség óbecsei kerületi főesperességéhez tartozott, 1920.VI.4.-től a budai kerületi főesperességhez sorolták be. 1894-ben a Somogyi u.4. szám alatti épületet szentelték fel parókiának. 1900-ban a templom épülete, a templomkert, a templom előtti tér, a parókia épülete, a Somogyi u.4. szám alatti bérház, valamint a tanítói lakás képezte az Egyházközség tulajdonát. 1910-ben Pavkovits Rezső egyházközségi elnök kijelentette, hogy a szerbek a templomukat teljesen restauráltatják, a Somogyi u.3. szám (régen Somogyi u.7. szám volt) alatt új épületet emelnek, az itt lévő iskola épületét is restaurálják és még egy emelettel bővítik, téglapilléres és téglalábazatos kovácsoltvas kerítést létesítenek a templom köré (1945 után elbontották), hogy méltó társa legyen a Fogadalmi templomnak és a Dóm térnek. 1913-ra a munkálatok befejeződtek, melyeknek a tervezője Harminc Mihály budapesti építészmérnök volt. 1920-1926 közt szünetelt iskolájukban az oktatás. 1958-tól országos műemléki védelemmel élvezi a templom. 1991-1998-ig felújították a templom homlokzatát. A templom titulusa: Myrai Szent Miklós püspök ereklyéinek átvitele (Gergely-naptár szerint V.9, a Julián-naptár szerint V.21.).¹²

¹²Sasvári László: Az ikonosztáz vonzásában, 32. Somorjai Ferenc: Szeged, 98-100. Mihály Illés- Mihály Péter:

Ide kívánczik említés szintén a parókusok neve és szolgálatuk dátuma: Zubanovits Izidor, Sévity Lázár 1896-1923, Gyurgyevics István 1923-1936, Gruncsity Milán 1936-1941, Gedos Velimir 1941- (magyarcsanádi parókus is volt, onnét járt át szent liturgiát tartani Szegedre).¹³

A mai szerb templom főhomlokzatán középtorony van az előcsarnok fölött, a toronysisak felső része barokk, míg vörösrézlemez borítású lanternája copf stílust mutat (copf-stílusú a templom bútorzata is), ezek tartják a háromrészes koronázópárkányt. Félkörívben megemelkedik a kissé lekerekített sarkú toronytest párkánya minden oldalán az épületnek. A templom külső alap falszíne narancssárga, sötétsárga. A párkányok és a déli oldalon kétfelől látható vázák anyaga kő. Független toszkán pilaszterek lizénák és vízszintes háromtagú főpárkány és a posztamens lábazat tagolja a homlokfalakat, ion pilaszterek szegélyezik a toronyoldalakat. A főbejáratot ívelt timpanon keretezi a főhomlokzaton. Az oldalhomlokzatán konzolos, szegmentíves könyöklő, illetve törtvonalú barokk-stílusú szemöldökpárkányok keretezik félköríves ablakait. A templom hajójában ugyanolyan gazdag szegmentíves ablakkeretezések voltak, mint a templom tornyán, ám ezt 1960-ban „restaurálás és állagmegóvás” fedőnéven eltávolították a hajóból (a kereszthajót koronázó oromfalról és a falfelületeket tagoló nutozástól). A templom déli oldalbejáratánál ószlávul van felírva a templom építésének a története a zárókövön. Alapjába véve egyhajós templom, kis kereszthajó betoldásával. A templom külső falánál sírkövek vannak. Templomi kriptája van itt Veszelinovics György főkamárásnak (1841), Bellán Arkadius (1822) gondnoknak, Radulyovics Prokop paróchusnak (1825), stb...¹⁴

A templom belső berendezéséről is szólni kell feltétlenül. A pronaosz (a templomtoronytól tart a diadalívig) és a naosz (a diadalívtól tart az ikonosztázionig). A diadalívnél szokás szerint a királynak is le kellett vennie a kardját, csak így mehetett tovább a templom belsejébe (ezt Ferenc József is megtette 1883-ban). A pronaoszban foglalnak helyet a nők, míg a naoszban a férfiak. Mindegyikben karfás-háttáblás faszékekre (könyöklőszékek) lehet ülni a falnál. Az ikonosztáz előtt van a szolea, ahol a falnál kétoldalt rokokó-stílusú kántorszékek vannak. A naoszban (hajó) van déli (jobb) oldalon a baldachinos püspöki trónus a falnál, a fal túloldalánál van szemben Szűz Mária baldachinos trónja, ahová ezüst fogadalmi tárgyakat hoznak hálából a hívek Szűz Mária segítségéért. 2 ikontartó állvány van, egyiken a szertartáskönyv, a másikon Szűz Mária ikonja. Van még itt 2 ikontartó állvány, egyiken Krisztus pokolra szállása, másikon az Istenszülő van megfestve. A naoszban az ikonosztázion előtt van egy kör-alakú emelvény (ambon), ami emlékeztet Szent István diakónus protomártír kövére és arra a kőre, amit a sírtól Húsvétvasárnap hajnalban az angyal elhengerített és ráült. Itt végzik imádságukat a diakónusok és erre áll a pópa a prédikációja megtartásához. Egy szegedi ortodox hitű kereskedőcsalád adományozta a templomnak a két muranói (velencei) kristálycsillárt 1850-ben. Semmilyen hangszer alkalmazása nem megengedett a liturgia közben, így a kántor, a diakónus és a pópa énekelve imádkozik.¹⁵

A márványfestésű oldalfalakon a naoszban 1600-1900-ig vannak ikonok, különösen figyelemre méltó az ukrán Veronika kendője (Andrej Rubljov tanítványa 1600-ban festette) és a Szent Kereszt című ikonok. Alatta van Stefan Teneckitől a Szentháromság kép 1750-ből. Ő az apostolokat arannyal, a prófétákat ezüst színnel ábrázolta ikonjain bizánci hagyomány miatt, aprólékos tájképeket festett ikonjaira, a kijevi festőiskola növendéke volt, kuruc-labanc összecsapások megfestője is volt. A déli

---

Vezérfonal szegedi városnézéshez, 60-61. Reizner János: 236. Szeged története 2. 608-609, 612-613. Szeged története 3/2. 934. Csongrád megyei építészeti emlékei, 371-372.

¹³ Szeged története 4. 617.

¹⁴ Szeged története 2. 609. Reizner János: Szeged története III. 30. Somorjai Ferenc: Szeged, 102. Csongrád megyei építészeti emlékei, 372.

¹⁵ Mihály Illés- Mihály Péter: Vezérfonal szegedi városnézéshez, 61. Somorjai Ferenc: Szeged, 100.

oldalbejáratnál balra van a mai templom közvetlen elődjéből származó ikonok (Szent Száva, alatta Aranyaszájú Szent János és Szent Miklós és Szent Gergely). A bejárat fölött van ikonon ábrázolva Szent Demeter katonaszent, jobbra Szent György katonaszent. Középen látható a tálban a fejét tartó muzsik-viseletű Keresztelő Szent János ikon. Alatta szerb feszület van (ez még az 1715-ben lebontott várbéli templomból származik). A legalsó ikon a Szent Kereszt felmagasztalása címet viseli. Utána van az 1800-ból származó Szent István 37-es jeruzsálemi megkövezését bemutató ikon. Az ikon alatt az ambon látható. Az északi falon van 1700-ból Jézus ikonja, valamint Antióchiai Szent Ignác püspök-vértanú és oszlopos Szent Simon remete ikonja. Az északi oldalbejáratnál látható kitéve a moszkvai 1716-os evangélium Krisztus és az apostolok domborművével, utána van 1700-ból ezüst vízszentelő tálca, mellette van görögkereszt alakú arany dróthímezésű kehelytakaró, ezután fekete bársonylepel van ezüstszálakkal átszöve, majd gyertyatartó adománygyűjtő tállal, és itt látható a felsővárosi görög ortodox Szent Mihály és Szent Gábrriel arkangyalok templom ólom alapítólappja 1777-ből! A pronaosz falain 1700-ból vannak képek, jeruzsálemi arab ikon, Paraszkeva szentté avatása ikon és görög festésű Istenszülő kép is van az északi falon. Myrai Szent Miklós és Szent Száva püspökök vannak képen ábrázolva a nyugati falon. A főbejáratától jobbra szerb, arab, libanoni, balra örmény, etióp, görög eredetű ikonok vannak. A szélső képeket a déli falon Csenojevic Arszen ipeki szerb pátriárka hozta magával 1690-ben. A vlagyimiri Istenszülőt ábrázolják ezek szerb stílusban. A Vérző Szűzanya látható középen, ami a makkosmáriai kegykép szerb átköltésű másolata. A naosz közepén nagyon szép tekergő kígyós imaállvány van Szentháromság ikont tartva, rokokó-stílusban. Püspöki kézmosótál, mécsesek, kehelytakarók, evangéliumoskönyvek, ötkenyértartók (az 5000 férfi csodás jézusi megvendéglésére emlékezve) vannak kitéve. A templom címe: Somogyi utca 3.¹⁶

Az ikonosztáz indaszerű taréjokból és faragványokkal kialakított rocaille-okból áll szerkezetileg. Maguk az ikonok 5 csoportba rendeződnek tematika szerint (tehát nem sorokra vannak tagolva, hanem halmazokra). Minden ikonja (74 darab) ugyanabból a fából van kifaragva, mint a körülötte levő inda, az indák közt pirosra festett rózsafejek láthatóak, az ikonokat tartó körtefakereket kagylóformára emlékeztet. Az alapszíne vörösbarna márványutánzatú. Az ikonosztázionon 3 kapu található, a középső a „Királyok Kapuja”. Ez a 3 kapu utal a Szentháromságra, a bal és a jobb kapun csak 1 ajtószárny van, míg a középső kapun 2 (ezekre Jézus születésének hírüladása című jelenet van felfestve a 4 evangélistával), ez utal Jézus istenségére és emberségére. A kántor és a diakónus oldalbejáraton tud bejutni az apszisba. A Királyok Kapuja fölött van a 18 ünnepikon (az északiak középső nagy medalionján Jézus színeváltozása, a délin Krisztus feltámadása van ábrázolva) látható Szent István diakónus vértanúságával, utánuk van a 4 Egyházatya és a próféták ikonjai, fölöttük van az utolsó vacsora ikonja, fölötté a Szentháromság ikonja látható a 4 evangélista ikonjaival, fölötté a keresztre feszítés látható Szűz Máriával és Szent János evangélistával, tőlük oldalra kétfelől a 12 apostol, ezek fölött pedig az utolsó ítélet ikonja áll középen. A Királyok kapujának a bal oldalánál szemből nézve az Istenszülő a gyermek Jézussal, míg a jobb oldalán Jézus Krisztus az örök élet forrása című ikon látható. Az Istenszülő melletti északi kapun Mózes látható a kőtáblákkal (fölötté Melkizedek áldozata témájú ikon van), tőle balra pedig Myrai Szent Miklós püspök (a templom védőszentje) ikonja van. A Jézus Krisztus ikon mellett a kapun Áron főpap (aki Mózes testvére volt) – fölötté Ábrahám áldozata című ikon van-, a déli oldalkapun Keresztelő Szent János (aki Jézus rokona volt) ikonja van. A déli Jézus megkísértése ikonra felfestette a megfestés dátumát (1761) Jovan Popovics, aki kijevei festőiskolában tanulta meg a portrészzerű festést, keleti és nyugati stílusjegyeket ötvözött munkájában (felhők, szárnyas angyalfejek, újszövetségi Szentháromság, Örömhírvétel, stb...).

¹⁶ Somorjai Ferenc: Szeged, 100-101.

¹⁷ Mihály Illés- Mihály Péter: Vezérfonal szegedi városnézéshez, 60-61. Somorjai Ferenc: Szeged, 99-102.

Szent György magyar ortodox egyházközség

Van még egy Egyházközség Szegeden, melyet a magyar ortodox vallású emberek alapítottak meg 65 hívővel 1932.V.15.-én Szent György ókeresztény katonaszent, vértanú pártfogása alatt („Szegedi Önálló Görög Keleti Magyar Egyházközséget Szent György vértanú védszenttel, a „Gergely” naptár felvételével megalakítottak nyilvánították”). Az Egyházközség megalapítása azért történt, mert a szerb görögkeleti Egyházközség a Belvárosban jelentősen elmagyarosodott, magyar nyelvű liturgiát akartak meghonosítani, amit nem engedtek meg nekik, ezért kiváltak onnét, önállósították magukat. A belvárosi fiúiskola épületét kellett használni a szent liturgiához, mivel a szerb templomba nem mehettek be többé. 1934-ben megalakult a „Szent Ilona Magyar Görög Keleti Jótékony Nőegylet”, ami az új parókián működött. 1936-1941-ig jelent meg Magyar Kelet címmel az Egyházközség újságja. 1941-ben vásárolták meg a Kazinczy Ferenc utca 11. számú telket, amin templomukat és parókiájukat felépítették. 1950.VII.-től a Moszkvai Patriarchatusba, azon belül a Magyar Ortodox Esperességbe tagozódott a szegedi Szent György vértanú magyar Ortodox Egyházközség. 1975-1980-ig teljesen felújították a templomot. 1985-től folyamatosan a Görögországból és Ciprusról származó Erasmus-programban résztvevő görög ajkú és görögkeleti vallású diákok rendszeresen ellátogatnak az Egyházközségbe és a templomba. 1939-ben 500, míg 1989-ben 120 hívő tartozott az Egyházközséghez, ebben nemcsak a magyar nyelvű emberek és a magyarok, hanem a görög ajkúak és a görögök is beletartoznak. Parókusok: Doroszlai Mihály 1932-1945, Péterfalvy Ödön János 1945, Radnai András 1946, Hatvani L. Konstantin 1947-1949, Suhai Sándor 1949-1959, Hatvai L. Konstantin 1959-1965, Radnai András 1965-1967, Kalata József 1967-1969, Imrényi Tibor 1969- . Imrényi Tibor nemcsak parókus, hanem egyetemi tanár is, több tanulmányt is írt, fordított.¹⁸

Görög katolikusok Szegeden, templomuk, egyházközségük

A szegedi görög katolikusok között ma is vannak olyanok, akik nem tartoznak a fentebb bemutatott egyetlen ortodox felekezethez sem, hanem a görög katolikus közösség tagjai vallásilag. Éppen ezért elhagyhatatlan kötelességem az ő bemutatásuk. Különösen most aktuális ez, hiszen nagy dicsősége a szegedi görög katolikus Egyházközségnek, hogy soráiból került ki a jelenlegi hajdúdorogi görög katolikus püspök, Kocsis Péter Fülöp.

A szegedi görög katolikusok már 1914-ben is önálló Egyházközséget akartak létrehozni, de 1921.XII.26. történelmi nap volt, megalapították önálló Egyházközségüket. dr. Torma László makói esperes-lelkész 1921.XII.26-1936-ig filiaként (leányegyház) Makóról látta el a szegedi görög katolikusokat. 1937.II.26.-án megszüntették filia-státusát a parókiának, önálló Egyházközségnek nyilvánították, hozzácsatolták filiaként Gyulát, Békést, Békéscsabát, Békéssámsont, Hódmezővásárhelyt, Szentest. Szükség is volt az önállóságra, hiszen Szeged város polgárságának 0,4%-a 1920-ban, 0,4%-a 1930-ban, 1941-ben 0,7%-a volt görög katolikus vallású. Az Egyházközség havilapot adott ki Szegedi Görögkatolikus Élet címen 1936-1942-ig, majd Délmagyarországi Görögkatolikus Élet címen futott tovább az írás. Főiskolásoknak és egyetemistáknak volt görög katolikus gyülekezési helye a Vasvári Pál Kör, a görög katolikus lányokat és asszonyokat a Szegedi Görög Katolikus Szent Rozália Jótékony Nőegylet (ők a kulturális és szociális programokat szervezték) várta. De megalakult az Élő-rózsafüzér Társulat és az Oltáregylet is (ők a hitélet elmélyítésével foglalkoztak).¹⁹

¹⁸ Az Orthodox kereszténység, 144. Szeged története 4. 617-618. Szeged története 5. 488.

¹⁹ Szeged története 4. 610-611.

Meg kell említenem az Egyházközség parókusait név és működési dátum szerint: dr. Ladomérszky Béla 1936.II.-1944 (erősen jobboldali beállítottsága miatt elmenekült Szegedről a nyár folyamán nyugat-felé), 1944-1949-ig baziliták voltak a parókusok felváltva, feloszlásuk után a következő parókus nem törődött az Egyházközséggel, a templom lepusztult, az Egyházközség gyakorlatilag felbomlott. Lakatos László 1962-1963.XI-ig volt itt szolgálatban, (Mándokról helyezték ide, és Dudás Miklós püspök maga mellé vette szolgálatra 1963.XI.-ben) aki erős kézzel és féltő szeretettel összegyűjtötte az Egyházközség egykori tagjait, (60-an voltak), általánosan 20 hívő vett részt a hétköznapi szent liturgiákon. A testvér római katolikus Egyház segítséget nyújtott neki kántor és énekkar kiképzésére, illetve a templom felújítására. Szántai Lajos 1963.XI.-1974-ig volt parókus (innét Pécsre helyezték el), aki megkezdte a görög katolikus hittanoktatást, folyamatosan tatarozta templomot, végül 1967-ben sikerült állami támogatást szereznie a templom teljes felújítására, felállította a 12 fős egyházközségi képviselőtestületet. Gulyás Attila 1974-1978, Janka György 1978-1981, Kocsis Imre 1981-1985, Szokira János 1985-1992 voltak a következő parókusok.²⁰

Most pedig szólnom kell magáról a kápolnáról. 1922-től mostanáig a görög katolikusok használják a Palermói Szent Rozália kápolnát, ami eredetileg a római katolikusoké volt, de Várhelyi József pápai prelátus és belvárosi plébános (megakadályozva lebontását) átengedte a görög katolikusoknak –mivel már előtte is zajlott benne időközönként görög katolikus szent liturgia-. Megépítésekor a Segítő Boldogasszony utca sarka és a Templom tér találkozásánál, vagyis a mai Hősök kapuja előtt állt. A kápolna az 1738-as pestistől való megszabadulás miatt lett felépítve hálából 1739-ben, ez év VIII.1-én báró Falkenstein Béla csanádi megyéspüspök felszentelte a fogadalmi kápolnát. II. József császár (1780-1790) bezáratta, csak 1805-ben nyitották ki újra. A Szent Demeter templom búcsúja idején a Temesvárról jött csanádi megyéspüspök mindig itt öltözött át liturgikus ruhába és innét vonult be ünnepélyesen szentmise celebrálásra a Szent Demeter templomba. A templom búcsúja Sarlós Boldogasszony volt (VII.2. Szűz Mária látogatása Szent Erzsébetnél). Már az eredeti helyén is dombon állt a kápolna, ezért az 1879.III.12.-i tiszai árvíz nem tett benne kárt, az árvíz után a tér feltöltése miatt viszont el kellett költöztetni a kápolnát. 22000 ft. összegben költöztették el és újították fel a kápolnát, mellé pedig Kálváriát emeltek a világ népeinek adakozásából a Királyi Biztosság jóváhagyásával. 1881.XI.20.-án tették le az alapkövét, Kreminger Antal prépost-belvárosi plébános által. 1882-ben elkészült a kibővített épület, 1883-ban pedig benedikálták (felszentelték). 1929-ig a Gizella téren (mai Aradi vértanúk tere és a Dóm tér árkádos főbejáratának találkozásánál) volt az épület, szintén dombon -1928-ban szakszerűen elbontották, megszámozva darabjait-. Innét átkerült a Lechner Lajos térre –ami az 1879-es árvíz után mocsaras volt és ekkor kezdték el parkosítani, feltölteni- megnagyobbítva és méretarányosan újraépítve, sövényvel körbeültetve, dombon elhelyezve. Ligeti Béla felügyelte a munkálatokat. Az áttelepítés sikerült, mivel ma is ugyanazt a látvány fogad minket, mint az egykori Gizella téren. A kápolna átköltöztetését az épülő Dóm téri épületsor és a püspöki palota helyhiánya tette szükségessé. 1928.IX. 29-1928.XII.1-ig folytak az újrafelépítési és kibővítési munkálatok, 1929.XI.17.-én felszentelte újra a kápolnát. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök. Egyházközségi iskolát nem tartottak fenn.²¹

A kápolna (méreteinél fogva nem lehet templomnak, csak kápolnának nevezni ugyanis) falának alapszíne fehér kívül-belül. Vízsztiesen nútozott falfelületet függőleges posztmanensen álló toszkán lizénák (pilaszterek), a főpárkány alatt triglifekkel tagolták. A homlokzat két oldalán két kőváza (kőurna) állt. A felső díszek (ornamentika) cserépből készültek (ez szegedi díszítési hatás), a félköríves ablakokat gazdagon keretezték. A bejáratot íves szemöldökpárkány hangsúlyozta ki, amit kanelurás pilaszterek fognak közre. A bejárat fölött íves törtvonalú orommezőben hermapillérek közti

²⁰ Szeged története 5. 487.

²¹ Szeged története 4. 611. Csongrád megyei építészeti emlékei, 372.

2 szoborfülke van fölirati mezővel. Posztmanensekkel tagolt attika takarta az alacsony hajlású tetőt, két timpanon-csonk közt helyezkedett el az oromfal tetején a zömök és alacsony torony keretdíszes és szegmentíves barokk-stílusú ablakokkal, konzolos párkánnyal. Az 1879-es árvíz előtről származik (ha anyagilag nem is, de formájában igen) a toronysisak, az alacsony kupola és a nyolcszögletű lanterna. A toronytest falsíkja (csakúgy mint a kápolnáé) vízszintesen fugázott, négyszögletes. Az 1929-es áthelyezéskor építették a kápolnához az előteret és a kereszthajót, a kápolna alaprajza a latinkeresztből görögkeresztre változott át, a kápolna kétszerte tágasabb lett. Ekkor még latinkereszt volt a torony tetején, később került a helyébe a sárgaréz görögkereszt. Egy vakablak került az apszis középtengelyébe, az apszis tetejét manzárd formával megemelték, a szentély sarkait negyed körökkel tagolták. Későbbi „felújítások”-rombolások során eltüntettek több pilasztert, vízszintes fugákat, a két kővázát az oromfalon, az attika posztmanenseit. A toronyablakok keretét és a többi ablakok alsó részét leegyszerűsítették. 1989-ben lecserélték a bejáratot, görögkereszteket alakítottak ki az ovális kartusok helyén (az eredeti formát követték ebben). A belső térben tagozott pillérek, párkányok és hevederek vannak (a támaszkodásánál gazdag ablakkönyöklőkkel és szárnyas angyalfejekkel van ellátva). Az oltár neobarokk-stílusú, arany-fehér díszítésű, ez 1879 után készült el. Küszöbe és kapuboltozata vörös márványból készült. Az oltáron két 3 ágú gyertyatartó van, középen Szent Rozália festménye. A királykapun balra az Istenszülő, jobbra Krisztus az élő Ige című ikonok láthatóak. Az apszis mennyezetére a Pantokrátort Janka Ferenc festette fel, a Sixtusi Madonna és Munkácsy Mihály Golgotájának a reprodukciója díszíti a falakat. Sajnos kevés az eredeti, kézzel festett ikon. A gobleinhímzésű karosszék püspöki trón is egyben, 1967-ben kapott a templom padozatot a kis székek helyett. A bronz körcsillárok modern munkák, a padló műkőborítású. A templombelsőt fehér lobogók is díszítik. A templom előtt a lépcsőknél szép rózsaaágys van.²²

Miért mutattam be a szerb templom történetét és az épületet magát? Miért mutattam be a magyar ortodox Egyházközséget? Miért mutattam be a görög katolikus Egyházközséget? A válasz egyszerű: mivel a görögök templomát az ár elmosta, és mert abból a városrészből fokozatosan elfogytak a görög emberek, ezért a maradék részük csak ebben a templomban tudta (és tudja még ma is) vallását legkönnyebben gyakorolni, tehát a nagy víz után ez a templom töltötte be, és fogja még betölteni a szegedi hívő ortodox közösség számára a parókiális templom tisztét. Később még ismertetem a felsővárosi görög ortodox templomot, és ha a tervrajzát, illetve homlokzati rajzát meglátja az olvasó, világosan látható lesz belőle, hogy ez az elpusztult templom kicsinyített mása volt a mai belvárosi szerb (rác) templomnak. Éppen ezért nem véletlenül hívták korabeli szóhasználatnál élve Bálint Sándor szerint kiscerkónak (kiscörkő) a felsővárosi, míg nagycerkónak (nagycörkő) a belvárosi ortodox templomot. A kis és a nagy itt valóban a méreteket jelenti a két épület egymáshoz való viszonyában, mivel kiállásra szinte teljesen megegyeztek.²³ Tehát aki az elpusztult görög ortodox templomra kíváncsi, az megtekintheti ma a szerb templomot, és ez olyan élmény, mintha az árvíz által elmosott görög ortodox templomba lépett volna be. A magyar ortodox Egyházközséget azért volt lényeges bemutatnom, mert mint írtam, ma is ide jár vallását gyakorolni a görögség egyik része, míg másik a szerb templomba. A görög katolikus Egyházközségbe szintén jelen van a szegedi görögség, ezért is megkerülhetetlen volt az Egyházközség és a templom ismertetése.

A védőszentek és kultúrkörük

Mindenekelőtt tisztáznunk kell úgy érzem a templom titulására utaló személyek (Szent Mihály és Szent Gábor arkangyalok) egyházi vonatkozásait. A két főangyalnak nem volt ritkaság templomot oltalmukba ajánlani a Kárpát-medencében. Népszerű ortodox szentek ugyanis ők. Mivel ők angyalok,

²² Csongrád megyei építészeti emlékei, 372-373, 454.

²³ Bálint Sándor: Szegedi szótár I. 768.

ezért egyáltalán nem földi szentekről kell beszélünk, mivel ők sohasem éltek a földön, tehát nem gyakoroltak az emberiség történelmére olyan hatást mint a szerzetesrendalapító szentek, és mivel nincs tőlük tárgyi emlék, ezért sokan kételkednek a létezésükben. Az angyalok (csakúgy mint az ördögök) szerepelnek a Szentírásban. Szent Mihályról ír Szent Dániel próféta a jelenéseiben (12,1-3.): „Abban az időben fölkel Mihály, a nagy fejedelem, néped fiainak oltalmazója; mert olyan szorongattatás ideje következik, amilyen még nem volt soha, amióta nemzetek vannak. Abban az időben megszabadul néped, mind, aki be van írva a könyvbe. Akik a föld porában alszanak, azok közül sokan feltámadnak, némelyek örök életre, mások gyalázatra, örök kárhozatra. Akkor az érteni tudók ragyogni fognak, mint a fénylő égbolt, s akik igazságra tanítottak sokakat, tündökölnek örökkön-örökké, miként a csillagok.” Szent Mihályról még ír Szent János evangélista a Jelenések könyvében (12,7-9.): „Akkor (nagy) harc támadt a mennyben: Mihály és angyalai megtámadták a sárkányt. A sárkány és angyalai védekeztek, de nem tudtak ellenállni és nem maradt számukra hely a mennyben. Letaszították a nagy sárkányt, az öskígyót, aki maga az ördög, a sátán, aki elcsábítja az egész világot. A földre taszították, és vele együtt lezuhantak angyalai is.”

Szent Mihály igen elterjedt férfinév volt népünk körében, mivel a név jelentése („Ki olyan mint az Isten?”) egyszerre hordozta magában a keresztényi jámborságot és a férfiaságot. Nem utolsó sorban ezen a napon több népszokás is élt a Kárpát-medencében. A római katolikus Egyház minden év IX.29.-én üli meg Szent Mihály ünnepét, Szent Gábor és Szent Rafael főangyalokéval közösen. Ekkor kötötték a ciroksöprüket. Az ortodoxiában XI.8.-án van Szent Mihály arkangyal és a Testetlen Hatalmak (vagyis az angyaloknak) az ünnepe. III.26.-án ünneplik az ortodoxok Szent Gábor arkangyalt. Míg Szent Mihály a katonák védőszentje, addig Szent Gábor a hírvivők védőszentje.

Szent Gábor (Gábor) egyedül csak az Újszövetségben, Szent Lukács evangéliumában van megnevezve: „Isten pedig a hatodik hónapban elküldte Gábor angyalt Galilea városába, amelynek Názáret a neve, egy szűzhöz, aki el volt jegyezve egy férfival. A neve József volt, Dávid házából, a szűz neve meg Mária. Bement hozzá az angyal, és így szólt: „Üdvözlégy, kegyelemmel teljes, az Úr van teveled.” Őt zavarba ejtette ez a beszéd, és elgondolkodott, hogy miféle köszöntés ez. Az angyal pedig folytatta: „Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Íme, méhedben fogansz és fiút szülsz, és Jézusnak fogod nevezni [Iz 7,14]. Nagy lesz ő, a Magasságbeli Fiának fogják hívni; az Úr Isten neki adja Dávidnak, az ő atyjának trónját, és uralkodni fog Jákob házában mindörökké, és királyságának nem lesz vége” [2 Sám 7,13; Iz 9,6]. Mária erre megkérdezte az angyaltól: „Miképpen lesz ez, hiszen férfit nem ismerek?” Az angyal ezt felelte neki: „A Szentlélek száll rád, és a Magasságbeli ereje megárnnyékoz téged; azért a Szentet is, aki tőled születik, Isten Fiának fogják hívni. Íme, Erzsébet, a te rokonod is fiat fogant öregségében, és már a hatodik hónapban van, ő, akit magtalanak hívtak, mert Istennél semmi sem lehetetlen” [Ter 18,14; Jób 42,2]. Mária erre így szólt: „Íme, az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint.” És eltávozott tőle az angyal.”

A felsővárosi görögkeleti templom

Helymeghatározása Bél Mátyás szerint: „A Tisza ezen oldalán láthatók még a királyi sőtartó raktárak épületei, valamint az inspector, a mérnökök és a többi előjáró háza. Ugyanott, a katonaság épületein belül van a másik görög rítusú templom. A katonai házak és kaszárnyák között ma is láthatók azon török síremlékek nyomai, melyben -mint fõnt említettük- Hubiár agát különleges tisztelettel illették övéi.” Bálint Sándor szerint -nem tudni mi alapján gondolta- egy török épületből alakítottak ki maguknak a szerbek egy egytornyú templomot, miután a törökök elmenekültek, és ezt 1715-ben lebontották. Horváth Ferenc Sax Zakariás 1750-es térképe alapján a templomot a József Attila sugárút és a Tisza Lajos körút találkozásánál helyezi el, a Stefánia kezdetére, a Novotel Hotel előtt, a mai

Glattfelder Gyula téren. Szerinte ennek az épületnek a felirata kizárólagosan „Rác templom”. Ez a vártól északra, a sólerakat házain túl épült fel. Ez az ortodox templom nem azonos a belvárosival, tehát egyértelműen ez a felsővárosi görög-keleti ortodox templom épülete. Vagyis: a korabeli (1761, 1764, 1776-1777) térképek szerint az első görögkeleti templom az Eugenius árkon kívül (1761-1776), ennek lebontása után pedig az Eugenius árkon belül (1776. Locus Ecclesiae G. Ritus, Templum Rascianorum in Superiori Civitate, Graeci Ritus non unitarum Turris Delineatio, Balla Antal térképe) épült fel a 2. görögkeleti templom.²⁴

Figyelemreméltó adat származik az 1761-es városi plébániák bejárásáról az ortodox hitűekre nézve. Ez a Visitatio Canonica a mondott évben vétetett fel, amelynek célja volt a Szent Demeter Egyházközség állapotának teljes felmérése, aminek ki kellett terjednie a nem római katolikus hitű emberekre is. Ebből a beszámolóból világosan kitűnik, hogy nem alkottak Felsővárosban a görögök a szerbektől különálló hitközséget, mert papjuk a palánki szerb pópa alá tartozott hierarchiailag (mivel a szent liturgia felépítése is azonos volt). Tartalmazza a beszámoló a felsővárosi görög lelkész nevét is, ő az első ismert görög szertartású pap. A latin nyelvű szöveget Farkas Csaba fordította magyarra, az eredeti irat az esztergomi érseki levéltárban található. A felmérést Rátay Egyed pap római katolikus esztergomi aulista pap végezte 1761.X.16.-án kérdezős levél formájában a szegedi városi főjegyzőhöz, 2 nap múlva a jelentés elkészült. Az ortodox papok -névhangzásból ítélve- mind szerbek voltak (tehát a görögök papja is szerb volt). A szegedi görögök (csak 1720-ban telepedett le a városban az első görög család) nem tartották fontosnak, hogy görög eredetű papjuk legyen, hiszen bizonyára értettek óslávul, ezért nem is volt szükségük arra, hogy anyanyelvi liturgiát hallgassanak. Azt is tudjuk, hogy ezt az Anreas Abramovicsot egy Aradi vezetéknévű, módos görög kereskedő fizette rendszeresen liturgikus szolgálataiért.²⁵

„Először: Ebben a városban katolikusok élnek és bizonyos számú görögkeleti. Igen erős az ortodox egyház... Ötödször: A katolikusok az elrendelt egyházi ünnepeket megtartják és a görögkeletiek is tartják magukat az eddig kiadott királyi rendeletekhez... Tizenharmadszor: Három görög rítusú, nem egyesült presbyter él itt: kettő a palánki városrészben: Joannes Popovics, és Theodor Veszelinovics, egy pedig a Felsővárosban: Andreas Abramovics. Mindháromról azt állítják, hogy egyforma körültekintéssel foglalkoznak az igazságszolgáltatással úgy, hogy az első helyen említett presbyternek valamiféle elsőbbsége van. Mindazonáltal a plébánosnak(mármint a belvárosi Szent Demeter római katolikus templom plébánosának) ők nem terhesek, mindaddig, amíg csak igazságszolgáltatásról van szó. Tizennegyedszer: Azokon kívül, akiket görögkeletieknek mondunk, semmiféle más nem katolikus pap nincs itt.”²⁶

A paróchusok fizetésébe a város is besegített: 1819-ben Dimitrievics Demeter és Radulov Prokop paróchusok összesen 250 ft-ot kaptak a várostól, mivel a templomot kirabolták (eddig összesen 200 ft-ot kaptak). 1831-ben Popovits Gergely lett az adminisztrátor, mivel megszűnt a felsővárosi görögök lelképásztori különállósága, a két parókiát egyesítették közigazgatásilag. 1837-ben 200 ft fizetség járt Sztamatovics Pál paróchusnak, Vukovics Sándor paróchusnak 1862-ben 600 ft-ot fizettek ki. Tehát osztoztak a görögök a szerbekkel a pópa alkalmazásán 1831-től.²⁷

²⁴ Szeged története 2. 609-610. Horváth Ferenc: A szegedi vár története, 21. Bél Mátyás: Csongrád és Csanád megye leírása, 38.

²⁵ Szegedi Görög Füzetek, 8. Sommer Júlia: A szegedi görögök története. Mesélő dokumentumok, 129-130. Reizner János: Szeged története III. 30.

²⁶ Mesélő dokumentumok, 126, 129-130.

²⁷ Reizner János: Szeged története III. 31.

Indokoltá tette a szegedi görögség gyors növekedése egy önálló templom létesítését. 4 görög kereskedő élt Szegeden 1728-ban, akik a mai Juhász Gyula (régén Kálmány) és a mai Maros (régén Zárda, illetve Rác-piac utca) utcákban laktak, itt épült fel a görögkeleti templomuk (kiskörút és a Maros utca találkozása), velük együtt szerbek is éltek itt Reizner János szerint. 1739-ben az első szegedi kávéfőzdét is megnyitották. 1839-ben báró Sina György (görög származású magyar nemes) Szeged város díszpolgárává választotta a pesti árvízben tett önzetlen segítségnyújtásaiért. A templom látványtervrajza 1762-ből származik. Még ebben az évben felépült a műemlék. A templomba (alacsonyabb volt egy gótikus templomnál) a tornyon át lehetett bejutni. Neobarokk stílusban épült fel, a barokk kapu felett ellipszis alakú rácsos ablak volt, ez megjelent újra fölötté a templom első szintjén, fölötté zsalugáteres ablak volt, illetve a toronysisak alatt és a zsalugáteres ablak közt volt a toronyóra. A toronysisak tipikus barokk-stílusú volt, hagymatikus. Tetején fényes latinkereszt volt. Toszán pilaszterek voltak félig megformázva a toronysarkoknál, összesen 8 darab. Ez a templom majdnem szakasztott mása volt az 1773-ban épült szerb („rác”) belvárosi templomnak. 1813-ban tűzvész porlasztotta el a templomot, mely körül görög családok temetkeztek. A templomot újra felépítették.²⁸

A templom sorsát jól mintázza a szegedi görögség sorsa is. Már 1730-ban katolizáltak a budai származású görög és szerb kereskedőcsaládok. 1761-ben 9000 ortodox hívő volt Szegeden, 1800-ban még 476 hívő görög élt, 1849-ben már csak 248. 1825-ben 1883, 1834-ben 1589, 1840-ben 1650, 1850-ben 482, 1860-ban 342, 1870-ben 484 ortodox hívő élt itt. 1850-től kezdve a zsidó, szerb és magyar kereskedők kiszorították görög versenytársaikat az üzleti életből, így gazdaságilag is hanyatlani kezdett és vagyoniilag is a görögség. Nem csoda, hogy a görögök a magyarokkal, illetve a szerbekkel asszimilálódtak és beletagozódtak 1879 után a szerb parókiába. A pravoszláv hívek száma 1900-ban 1245, 1910-ben 1875, 1929-ben 400 fő volt, 1920-ban a lakosság 0,6%-a, 1930-ban 0,4%-a, 1941-ben 0,5%-a volt Szeged pravoszláv hitű polgárainak a száma.²⁹

---

²⁸ Bálint Sándor: Szegedi szótár I-II. 341,768. Reizner János: Szeged története III. 29.

²⁹ Szeged története 3/2. 934. Szeged története 4. 617. Reizner János: Szeged története III. 30. Csongrád megyei építészeti emlékei, 372. Sommer Júlia: A szegedi görögök története.

Befejezés

Szerencsésnek érzem magam, amiért még éppen időben módomban állt kikutatni a felsővárosi keleti rítusú templom történetét. Valószínű, hogy a feledés homályába maradt volna örökre, hiszen az átlag szegedi polgárok nem is tudják napjainkban, hogy hol és mikor állt az a bizonyos templom.

Ez a munka csak egyetlen templom történetét foglalja magában, pedig még igen sok ortodox rítusú templom van Csongrád és Békés-megyékben. Végezetül ezeket a templomokat szeretném felsorolás szintjén bemutatni. Szeged: Myrai Szent Miklós püspök ereklyéinek átvitele (szerb-rác templom) 6720. Szeged, Dóm tér. Szent György (magyar kápolna) 6720. Szeged, Kazinczy Ferenc utca 7. Szentes: Szent Miklós (görög templom) 6600. Szentes, Könyök utca 1/a. Hódmezővásárhely: Isten Anyja születése (szerb-rác templom) 6800. Hódmezővásárhely, Dr. Rapcsák András utca (Volt Szántó Kovács János utca) 7. Szőreg: Isten Anyja születése (szerb-rác templom) 6771. Szőreg, Szerb utca 40. Deszk: Úr színeváltozása (szerb-rác templom) 6772. Deszk, Felszabadulás utca. Újszentiván: Isten Anyja elhunyt (szerb-rác templom) 6754. Újszentiván, Felszabadulás utca. Magyarcsanak: Úr mennybemenetele (román templom) 6932. Magyarcsanak, Templom tér. Szent György (szerb-rác templom) 6932. Magyarcsanak, Templom tér. Battonya: Isten Anyja születése (szerb-rác templom) 5830. Battonya, Hunyadi János utca 56. Szent György (román templom) 5830. Battonya, Hunyadi János utca 42. Sarkadkeresztúr: Örömhírvitel (román templom) 5731. Sarkadkeresztúr, Gárdonyi Géza utca 3. Pusztatollaka: Úr mennybemenetele (román templom) 5665. Pusztatollaka, Kossuth Lajos utca 45. Elek: Myrai Szent Miklós püspök (román kápolna). Békés: Isten Anyja születése - Kisboldogasszony- (román templom) 5630. Békés, Kossuth Lajos utca. Gyula: Szent Paraszkéva (kisromán templom) 5700. Gyula, Jász Lukács utca. Myrai Szent Miklós püspök (nagyromán templom) 5700. Gyula, Szent Miklós park 2. Békéscsaba: Myrai Szent Miklós püspök (román templom) 5600. Békéscsaba, Bartók Béla utca 51-23. Csorvás: Szent Mihály és Szent Gábor arkangyalok (román kápolna) 5920. Csorvás, Szabadság tér. Kétegyháza: Szent Mihály és Szent Gábor arkangyalok (román templom) 5741. Kétegyháza, Márki Sándor főtér. Méhkerék: Szent Mihály és Szent Gábor arkangyalok (román templom) 5726. Méhkerék, József Attila utca 1.

Feltehetjük a kérdést: Miért van ennyi pravoszláv templom környékünkön? Egyrészt azért, mert az 1720-as évektől kezdve mesterségesen telepítettek be a környék földesurai (elsősorban a Pallavicini örgrófok és a Nagykárolyi gróf Károlyi grófok) dohánykertészeket a birtokaikra. Ezek elsősorban a Balkánról érkezett szerbek voltak, akik ortodox hitüket követték. Ebben a korban kezdték meg a bolgárkertészségek létesítését is, ezek a bolgárok szintén pravoszláv hitűek voltak. Végül, a határ közelsége az, ami miatt románok és szerbek települtek be e két dél-kelet magyarországi megyébe, s természetes dolog, hogy biztosítják maguknak a szabad vallásgyakorlást épületileg is, hiszen Magyarország (és benne ez a két megye) keletről és délről pravoszláv hitű országokkal határos.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk azt, hogy a dél-alföldi régióban van a legtöbb ortodox templom. Ennek csak egy igen kicsiny morzsája azok a templomok, amiket itt bemutatam. Úgy gondolom, rá kell irányítanunk a figyelmet mindegyikre, akkor is, ha nem vagyunk görögkeleti vallásúak, akkor is, ha nem vagyunk hívők. A hitetleneknek ezek az épületek is üzennek: üzenik az elődök nagyvonalúságát és gazdasági helyzetét, amiből szívesen áldoztak nemes célokra, Isten házána felépítésére. Ez már önmagában nem megvetendő dolog. A templomok is (csakúgy mint a múzeumok) a kultúra, a szakrális kultúra elsődleges megőrzői és hordozói. Írásommal erősíteni szerettem volna a szegedi összetartozást a közös múlt miatt.

Bibliográfia

- Archeológiai Értesítő –Budapest 1904.
Az Orthodox kereszténység -1975.
Csányi Viktor-Sevity Lázárné-Vukoszávlyev Zorán: A hódmezővásárhelyi ortodox közösség és templom rövid története –Budapest 2012.
Csongrád megyei építészeti emlékei –Szeged 2000.
Bálint Sándor: Szegedi szótár I-II. –Budapest 1957.
Bálint Sándor: Szeged városa –Szeged 2003.
Bél Mátyás: Csongrád és Csanád megye leírása –Szeged 1984.
Dr. Juhász Kálmán: A Szeged-palánki plébánia története 1199-1895. –Szeged 2000.
Katholikus Szemle IX. k. –Budapest.
Mesélő dokumentumok-Szeged 1999.
Mihály Illés- Mihály Péter: Vezérfonal szegedi városnézéshez, szegedi idegenvezetők részére –Szeged 2008.
Műemlékvédelem –Budapest 1980.
Művészeti füzetek 7. –Budapest 1974.
Dr. Pirigyi István: A görögkatolikus magyarság története –Nyíregyháza-Budapest 1982, 1991.
Sasvári László: Az ikonosztáz vonzásában, keleti Egyházak Magyarországon –Budapest 2002.
Somorjai Ferenc: Szeged – Szeged 2002.
Századok, 1896. 199. –Budapest 1896.
Szeged története 1-2, 3/2-5. –Szeged 1983, 1985, 1991, 1994, 2010.
Szegedi Görög Füzetek 2. 4. –Szeged
Veress D. Csaba: A szegedi vár –Budapest 1986.